

А. В. КАЛЬЯНОВ**С. О. ВОРОНКОВ**

Донецький інститут МАУП

ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

Наукові праці МАУП, 2013, вип. 1(36), с. 96–102

У сучасний період розвитку трансформаційної економіки і модернізації виробництва підвищується інтерес до інноваційної політики розвитку підприємств, визначення її ролі, значення і змісту, складових цієї політики, заходів, спрямованих на її вдосконалення.

Основними завданнями підприємств у сучасних умовах трансформаційної економіки є вирішення завдань інноваційного розвитку, здатності протистояти несприятливим ризикам і ситуаціям. Практика свідчить, що проблеми, які нині існують в економіці, не можуть бути розв'язані без формування відповідного механізму на засадах методологічних і загальних принципів стратегічного менеджменту, що забезпечують інноваційний розвиток підприємства [1–6].

Як вже слушно зазначалось [8], “однією з основних причин неефективного здійснення державної інноваційної політики є вкрай малі обсяги нововведень навіть у тих галузях, які зазвичай розглядаються як інноваційні, у тому числі й у сфері людського капіталу (освіта, наука, охорона здоров'я, культура, екологія). Тим часом у Західній Європі саме в інноваційних галузях створюється та реалізується понад 80 % інновацій. Причини такого становища мають переважно техніко-економічний характер”.

За результатами наукових досліджень фахівців Інституту економіки промисловості НАН України, для нашої країни характерно згортання інвестиційної та інноваційної діяльності суб'єктів господарювання (30 %), слабкість інвестиційних процесів (34 %) [6].

З точки зору інноваційного розвитку, в Україні домінує відтворення третього технологічного укладу (чорна металургія, електроенергетика, залізничний транспорт, споживання вугілля, універсальне машинобудування), розквіт якого у розвиненому світі мав місце у післявоєнні роки минулого століття. Також присутній четвертий уклад, який вичерпав себе в розвинених економіках ще в середині 1970 р. Це розвиток органічної хімії, полімерних матеріалів, кольорової металургії, нафтопереробки, автомобілебудування, електронної промисловості, автоперевезень. У цілому в Україні майже 95 % обсягів виробленої продукції належить до третього (60 %) та четвертого укладів. Питома вага продукції вищих технологічних укладів в економіці країни становить: 4 % для п'ятого та 0,1 % — для шостого укладів. Зростання ВВП за рахунок введення нових технологій в Україні оцінюється в 0,7 %, тоді як у розвинених країнах світу цей показник досягає 60 % і навіть 90 % [7].

Рівень підтримки науки й освіти, особливо вищої, в Україні вже давно не відповідає цілям інноваційного розвитку [8; 9].

Аналіз кількості інноваційно активних промислових підприємств за окремими регіонами України [10, 11] свідчить про те, що в таких регіонах, як Північний, Центральний,

**Кількість інноваційно активних промислових підприємств
за окремими регіонами України**

Регіони	Роки							
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
м. Київ								
	98	213	171	180	155	136	119	125
Північний регіон								
Житомирська	80	42	41	37	41	37	42	48
Чернігівська	73	24	25	41	42	50	40	42
Київська	82	41	43	52	62	46	39	46
Разом	235	107	109	130	145	133	121	136
Центральний регіон								
Вінницька	84	32	39	75	50	39	45	47
Кіровоградська	19	37	28	39	39	32	37	41
Полтавська	79	40	30	64	47	52	45	31
Черкаська	29	29	23	27	37	37	48	54
Разом	211	138	120	205	173	160	175	173
Північно-Східний								
Сумська	61	12	12	14	30	41	42	40
Харківська	128	133	143	142	110	135	161	146
Разом	189	145	155	156	140	176	203	186
Північно-Західний								
Волинська	29	14	13	36	24	21	26	26
Рівненська	64	10	8	22	29	29	27	31
Хмельницька	47	21	22	25	16	23	60	79
Разом	140	45	43	83	69	73	113	136
Східний								
Дніпропетровська	130	75	66	70	63	60	65	63
Донецька	109	77	61	82	83	80	86	85
Луганська	111	37	45	67	59	54	59	68
Запорізька	59	37	32	43	36	31	22	116
Разом	409	226	204	262	241	225	232	332
Західний								
Івано-Франківська	34	40	38	92	92	94	82	96
Львівська	97	44	62	127	101	106	102	100
Тернопільська	40	29	21	36	43	46	40	47
Разом	171	113	121	255	236	246	224	243
Південно-Західний								
Закарпатська	27	32	31	28	31	36	27	22
Чернівецька	69	29	26	32	30	36	30	39
Разом	96	61	57	60	61	72	57	61
Південний								
Миколаївська	65	31	27	26	55	63	71	92
Одеська	19	49	54	46	49	58	62	79
Херсонська	26	25	25	29	28	28	39	58
Разом	110	105	106	101	132	149	172	229
м. Севастополь								
	15	7	8	7	5	10	9	12

Північно-Західний, Східний, Південно-Західний у 2011 р. порівняно з 2000 р. відбувалось поступове зменшення таких типів підприємств (таблиця).

Найбільші темпи скорочення інноваційно активних промислових підприємств України зазначеного періоду були характерні для Північного (1,73 раза), Південно-Західного (1,57), Східного (1,23) та Центрального (1,22) регіонів. У таких центрах та регіонах, як Київ, Південний, Західний відбувалось певне збільшення інноваційно активних підприємств.

Загальна концепція інноваційного розвитку, що була розроблена Європейською комісією у зв'язку з розширенням Євросоюзу, чітко визначає пріоритетні напрями державної політики у сфері економічного розвитку на основі інновацій та знань [7].

Приватні компанії США, і насамперед великі корпорації, розглядають витрати на освітні програми, як інвестиції у знання, невідмінний компонент довгострокові економічної стратегії. Підготовка або перепідго-

товка кадрів у компаніях відбувається, як правило, у спеціально створених навчальних центрах, або безпосередньо на робочих місцях у вигляді програм виробничого навчання. Одна з нових тенденцій у підготовці кадрів у компаніях — створення системи безперервного навчання робітників та службовців з адаптації до нових технологій, сучасних форм діяльності організації, усунення “функціональної неграмотності”. Перепідготовка кадрів для роботи з використанням нових технологічних принципів у великих корпораціях охоплює 500–600-годинний навчальний курс [9].

Отже якісного економічного зростання, високого рівня конкурентоспроможності, гідного місця у світовому розподілі праці в сучасний період можливо досягти лише в умовах суспільства та економіки знань. За висновками Європейської комісії, через 10 років рівень технологічного розвитку на 80 % перевищуватиме сучасний, тоді як рівень кваліфікації економічно активного населення на 80 % буде недостатнім [7].

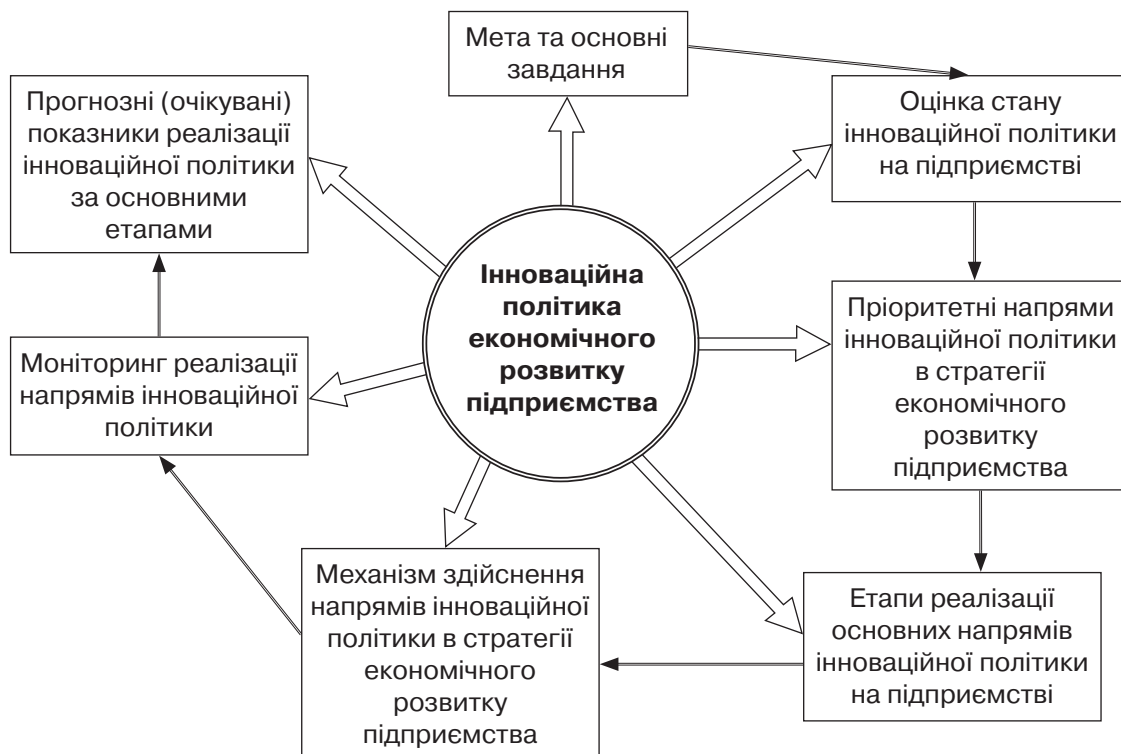

Рис. 1. Структурно-функціональна модель взаємозв'язку основних розділів інноваційної політики в економічному розвитку підприємства

У сучасних умовах високого рівня інноваційності стратегії економічного розвитку підприємства можна досягти на засадах гармонізації інноваційної політики на державному, регіональному, галузевому та локальному рівнях управління інноваційною діяльністю [12].

У цьому зв'язку основні розділи інноваційної політики в економічному розвитку підприємства можуть розглядатися в рамках розробленої нами структурно-функціональної моделі їх взаємозв'язку (рис.1).

Зокрема, в цій політиці виокремлюються сім взаємопов'язаних розділів, які можуть бути покладені в основу довгострокової стратегії економічного розвитку підприємства. Дуже важлива роль у впровадженні осно-

вних напрямів інноваційної політики економічного розвитку підприємства належить механізму її здійснення, моніторингу реалізації напрямів цієї політики, прогнозним (очікуваним) показникам за основними її етапами.

Слід зазначити, що чітко визначених особливостей інноваційного розвитку підприємства на сьогодні не існує, тому вирішення цього питання є особливо актуальним і потребує значної уваги вчених-економістів.

Для забезпечення успішної інноваційної політики економічного розвитку підприємства нами визначено структуру та здійснено експертну оцінку вагомості 15-ти провідних чинників, які забезпечують її успішність (рис. 2).

Рис. 2. Структура та вагомість чинників, які забезпечують успішність інноваційної політики економічного розвитку підприємства, відносні одиниці

Встановлено, що найістотнішими серед них є: синергія чинників в ланцюгу “виробництво–маркетинг” (вагомість – 0,092 відносні одиниці), ефективний маркетинг (0,089), переваги над конкурентами за впровадженням інновацій (0,070), за товаром і продукцією (0,069), рівень інноваційності маркетингових стратегій на ринку товарів і послуг (0,068), ретельний аналіз стану ринку (0,066). Відносно низьку вагомість мали такі чинники, як високий рівень адаптованості до фірми (0,052), великий обсяг ринку (0,057), високий рівень адаптованості до споживача (0,058).

В інноваційній політиці економічного розвитку підприємства умовно можна виокремити декілька блоків: формуючий, ресурсний, реалізуючий, контролюючий (рис. 3).

Формуючий блок охоплює ідеологію інноваційної політики, її мету та основні завдання, нормативно-правове регулювання, інформаційно-аналітичну оцінку її стану, визначення пріоритетних напрямів і положень інноваційної політики в стратегії економічного розвитку підприємства. Завдання цього блоку полягають в обґрунтуванні логіки регулюючих дій щодо економічного розвитку підприємства.

У рамках ресурсного блока здійснюється оцінка всіх фінансових, матеріально-технічних, інформаційних, майнових та інших ресурсів, потрібних для реалізації основних напрямів інноваційної політики економічного розвитку підприємства.

Реалізуючий блок за своїм змістом є різноманітним та структурно неоднорідним. Він передбачає конкретні дії, механізми та процедури, що обумовлені завданнями формуючого блоку і певною мірою забезпечених ресурсним блоком.

Основна проблема реалізуючого блоку інноваційної політики полягає в тому, що практично всі кошти, які потрібні для забезпечення інноваційної діяльності, використовуються не системно, тобто не побудовані в єдину структуру регулювання і не є результатом відповідного критеріального відбору.

Контролюючий блок включає заходи послідовного та постійного моніторингу реалізації напрямів інноваційної політики, передусім за своєчасним доведенням рішень та за їх виконанням. Результати моніторингу передбачають оцінку прогнозованих (очікуваних) показників реалізації основних положень інноваційної політики за її етапами.

Утвердження інноваційної моделі економічного розвитку підприємства, зміцнення його інноваційного потенціалу, вдосконалення інноваційної політики у сфері економічної діяльності потребує запровадження таких заходів:

- формування інноваційно активного персоналу підприємства, заохочення молоді до участі в інноваційній діяльності;
- активізація діяльності щодо розробки та реалізації інноваційних програм з

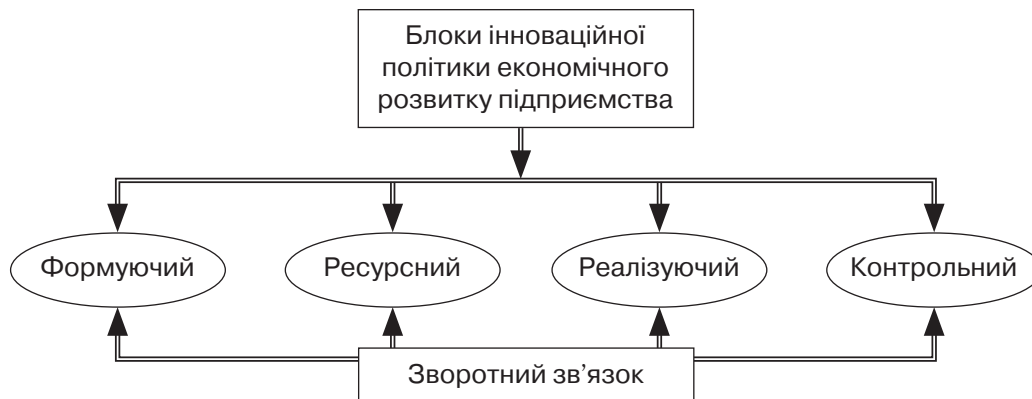

Рис. 3. Структура блоків інноваційної політики економічного розвитку підприємства

- пріоритетних напрямів інноваційної діяльності;
- розвиток вітчизняного інноваційного ринку та стимулювання внутрішнього попиту на інновації;
- сприяння створенню ефективних систем та механізмів взаємодії науки, освіти, виробництва для зміцнення інноваційного потенціалу підприємства;
- забезпечення державного фінансування в необхідних обсягах інвестицій у розвиток інноваційної інфраструктури;
- упровадження системи пільгового оподаткування інноваційної діяльності;
- упровадження механізмів зменшення економічних ризиків і відшкодування втрат від залучення інвестицій до сфери інноваційного розвитку шляхом диверсифікації джерел фінансування інноваційної діяльності;
- концентрація фінансових та інтелектуальних ресурсів на реалізації державних пріоритетів інноваційного розвитку;
- реалізація моделі економічного зростання зі збалансуванням її внутрішньої і зовнішньої складових за умови випереджального зростання внутрішнього споживання;
- зниження рівня ресурсовитрат виробництва на основі впровадження ресурсозберігаючих технологій;
- досягнення випереджаючих темпів економічної динаміки на основі переходу до інноваційного розвитку, розробка й запровадження високих технологій нового технологічного укладу;
- інтеграція науково-дослідних структур з виробництвом у рамках реалізації стратегії структурно-інноваційних перетворень;
- створення системи стратегічного управління процесами структурно-інноваційних перетворень на підприємстві;
- активізація людського капіталу та інтелектуального потенціалу як вагомих чинників структурно-інноваційного оновлення виробництва;
- забезпечення участі підприємства у реалізації міжнародних проектів, розвит-

ку трансферу високих технологій та продажу ліцензій;

- створення на підприємстві інноваційної інфраструктури, в якій має бути інноваційний відділ, що є організаційним, науково-методичним, управлінським та консалтинговим центром з питань удосконалення інноваційної діяльності;
- використання ефекту синергії, що виникає при створенні на підприємстві інноваційного продукту і його виведенні на ринок, забезпечення ефективної взаємодії всіх розділів підприємства як єдиного цілого;
- для довгострокового і безпечного функціонування підприємства необхідна розробка та реалізація стратегії його розвитку, яка є основою інноваційної діяльності.

Серед основних заходів щодо стимулювання економічного розвитку мають бути присутніми розробки регіональних науково-технічних програм. Прикладом такої програми є Програма науково-технічного розвитку Донецької області на період до 2020 р., в якій передбачені заходи щодо вирішення проблем економічного, соціального, науково-технічного та інноваційного розвитку регіону на основі мобілізації наукового потенціалу. Реалізація більш ніж 450 проектів, що включені в цю програму із загальною вартістю 1,4 млрд доларів США, дасть можливість істотно модернізувати наявний виробничий потенціал регіону [13].

Отже, запровадження основних положень інноваційної політики в стратегії економічного розвитку підприємства може забезпечити синергію чинників у ланцюгу “виробництво – маркетинг”, підсилить конкурентні позиції і переваги щодо розвитку підприємства в умовах трансформаційної економіки.

Література

1. Корж М. В. Удосконалення моделі організації інноваційної діяльності на державному рівні при використанні інструментарію міжнародного марке-

тингу // Актуальні проблеми економіки. — 2012. — № 2(128). — С. 77–84.

2. Польшова Н. М., Шпильова В. О. Формування механізму управління інноваційною діяльністю машинобудівних підприємств // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 4(94). — С. 130–134.

3. Ареф'єва О. В., Забуранний С. В. Особливості інноваційної діяльності у сфері послуг // Актуальні проблеми економіки у сфері послуг. — 2008. — № 6(84). — С. 121–126.

4. Макаренко М. В. Шляхи фінансування інноваційної діяльності підприємств України // Актуальні проблеми економіки. — 2010. — № 5(107). — С. 128–234.

5. Соболева С. Сучасні форми взаємодії промислового підприємства з економічними агентами // Схід. — 2009. — № 7(98). — С. 51–58.

6. Новікова О. Ф., Покотиленко Р. В. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізм забезпечення: Монографія / НАН України. Ін-т економіки пром-сті. — Донецьк, 2006. — 408 с.

7. Национальная стратегия развития “Украина – 2015”. — К., 2009. — 98 с.

8. Носков В., Кальянов А., Єфросиніна О. Соціальні психологічні детермінанти інноваційної культури в гуманітарному вищому навчальному закладі // Соціальна психологія. — 2005. — № 4(12). — С. 69–83.

9. Кендюхов О. В. Інвестиції у знання: досвід підготовки кадрів у приватних компаніях США // Инновационные технологии в современном образовании: состояние и перспективы: Материалы междунар. науч.-практ. конф. — Донецьк: Донецкий ін-т управління, 2002. — С. 52–54.

10. Полторак В. А. Соціологія общественного мнения: Учеб. пособие. — К.-Днепропетровск: Изд-во “Арт-Пресс”. — Центр “Соціополис”. — 2000. — С. 228–229.

11. Статистичний щорічник Донецької області за 2011 рік // За ред. О. А. Зеленого. — Донецьк: Головне управління статистики у Донецькій області, 2012. — 502 с.

12. Захарова С. Л. Кваліметричний вимір чинників маркетингових стратегій копоративного обслуговування підприємств // Стратегія інноваційного розвитку економіки і соціальної сфери України: Матеріали Другої міжнар. науч.-практ. конф. вчених, студентів і практиків / Голов. ред. В. В. Шконда. — Донецьк, 2010. — С. 123–129.

13. Василенко В. Н. Экономическое развитие регионов: сходство и различие: Монография / В. Н. Василенко, В. Ю. Медведь, Т. М. Савельева; науч. ред. В. Н. Василенко: НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. — Донецьк: Юго-Восток, 2010. — 219 с.

Інноваційна політика економічного розвитку підприємства включає такі складові: мету та основні завдання, аналіз її стану та пріоритетні напрями в стратегії економічного розвитку підприємства, етапи реалізації основних напрямів інноваційної політики та механізм її реалізації, моніторинг напрямів політики та прогностичні показники за її основними етапами. Зазначені складові інтегруються у відповідну структурно-функціональну модель інноваційної політики в економічному розвитку підприємства.

Инновационная политика экономического развития предприятия включает следующие составляющие: цель и основные задачи, анализ ее состояния и приоритетные направления в стратегии экономического развития предприятия, этапы реализации основных направлений инновационной политики и механизм их внедрения, мониторинг направлений политики и прогнозируемые показатели по ее основным этапам. Указанные составляющие интегрируются в соответствующую структурно-функциональную модель инновационной политики в экономическом развитии предприятия.

Innovation policy of enterprise economic development includes the following constituents: aim and objectives, the analysis of its state and priority directions in enterprise economic development strategy, stages of implementation of the major directions of innovation policy and mechanism of their realization, monitoring of policy directions and forecasting indicators of its basic stages. The given constituents are integrated into the corresponding structural functional model of innovation policy in enterprise economic development.

Надійшла 7 листопада 2012 р.